

HÜSÂMEDDİN ÇOBAN

**Selçuklular'ın
Kastamonu uç beyi
ve Çobanoğulları Beyliği'nin
kurucusu.**

Bazı tarihçilere göre Anadolu fâtihî Kuttalmışoğlu Süleyman Şah'ın büyük emirlerinden Karategin'in soyundan gelir. Yazıcızâde Ali onun Kayı boyuna mensup olduğunu belirtmektedir (*Tevârih-i Âli Selcûk*, s. 320). Yazıcızâde'nin bu iddiasının doğruluğunu te'yid edecek kesin bir delil mevcut değilse de Kastamonu - Ankara yöresinde büyük bir Kayı zümresinin varlığı bu görüşü kuvvetlendirmektedir. İbn Bibî'deki kayıtlara göre 608 (1211-12) yılında Kastamonu melikü'l-ümerâsı olarak görülen Hüsâmeddin Çoban'ın beyliğinin başlangıcı II. Kılıcarslan (1155-1192) zamanına kadar götürülebilir. I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220) ve I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) zamanlarında da Bizanslılar'a karşı çeşitli gazâlar yapan Hüsâmeddin Çoban bu sa-yede çok ganimet elde etmiş, bunlardan bir kısmını zaman zaman Anadolu Selçuklu sultanına da göndermiştir (*el-Evâmîrû'l-'alâ'iyye*, s. 220-221).

Hüsâmeddin Çoban'ın en önemli faaliyetini Kırım'a yaptığı askerî harekât teşkil eder. Nitekim Alâeddin Keykubad'ın, Kırım'da Karadeniz sahilinde önemli bir ticaret şehri olan ve Moğol akınları sırasında Rumlar'ın eline düşen Suğdak'ı kurtarmakla görevlendirdiği Hüsâmeddin Çoban, kumandasındaki Türk donanmasıyla Kırım sahiline başarılı bir çıkarma yapmış ve Suğdak'ı kurtarmıştı. Böylece iyi bir kumandan olduğunu bu deniz seferinde de ispatladıktan başka elçiler göndererek Kıpçak hanının ve Rus knezlerinin itaatlerini de sağladı. Suğdak'ta iki haftadan az bir zaman içinde büyük bir cami yaptıran ve buraya imam ve müezzinler, şehre de bir kadı tayin eden Hüsâmeddin Çoban daha sonra bol ganimetle Kastamonu'ya döndü (1224). Onun bu yöredeki faaliyetleriyle efsanevî bir şöhrate sahip olduğu *Saltuknâme*'nin verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır (I, 164-166).

Devrin kaynaklarında dürüst, kahraman, cömert, âdil ve ümerâ arasında seçkin bir kişi olarak nitelendirilen Hüsâmeddin Çoban hayatı boyunca Kuzeybatı Karadeniz bölgesinde gazâ ile meşgul olmuştur. Suğdak seferinden sonra adına pek rastlanmayan Hüsâmeddin'in ölüm tarihi belli değildir. Hüsâmeddin Çoban'dan sonra Kastamonu Beyliği'ne oğlu Alp Yürek geçmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Bibî, *el-Evâmîrû'l-'alâ'iyye*, s. 133, 137-138, 220-221, 300-323; a.e.: *Târih-i Selcûkiyân-ı Rûm-i Türkî* (*Tevârih-i Âli Selcûk* içinde, ilâvelerle trc. Yazıcıoğlu Ali, nşr. Houtsma), Leiden 1902, III, 320; Ebülhayr Rûmî, *Saltuknâme* (nşr. Şükrü Halûk Akalın), Ankara 1988, I, 164-166; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1971, s. 301, 329, 611; Yaşar Yücel, *Çoban-oğulları Candar-oğulları Beylikleri*, Ankara 1980, s. 21, 36-40, 49, 129.

AYDIN TANERİ

HÜSÂMEDDİN DEDE EFENDİ

(bk. AHMED HÜSÂMEDDİN DEDE).

HÜSÂMEDDİN EFENDİ, Âtîfzâde
(1799-1871)

Osmanlı şeyhülislâmı.

İstanbul'da doğdu. Kütüphanesiyle meşhur Defterdar Âtîf Efendi sülâlesine mensup olup dedesi Reisülküttâb Mehmed Celâleddin Efendi, babası III. Selim devri âlimlerinden Cemal Efendi'dir. Tahsilini babasının ve devrin tanınmış âlimlerinin yanında tamamlayarak 1229'da (1814) ruûsunu aldı. Müderrislik silsilesini süratle katederek mahreç mevleviyetiyle Selânik kadısı oldu. Ardından Mekke pâyesini aldı ve evkaf müfettişliği vekâletine, arkasından da Edirne'de teşkil edilen Meclis-i Kebîr-i Eyâlet üyeliğine getirildi (1265/1849); bir yıl sonra kendisine İstanbul pâyesi verildi (Lutfî, IX, 37); 1267'de (1851) Bursa Meclis-i Kebîri üyesi oldu (a.g.e., IX, 47). Bulunduğu görevlerde gösterdiği liyakata mükâfat olarak İstanbul pâyesini aldı, İstanbul'a geldikten sonra Encümen-i Dâniş ve Meclis-i Maârif üyeliğinde bulundu. 15 Muharrem 1269'da (29 Ekim 1852) Meclis-i Maârif-i Umûmiyye üyeliği (Cevdet, IV, 63), 1272'de (1855) Anadolu kazaskerliği pâyesi verilip (Lutfî, IX, 128) Meclis-i Maârif reisliğine, daha sonra Bâb-ı Fetvâ'da Meclis-i İntihâb-ı Nüvvâb-ı Şer' reisliğine tayin edildi. 1276'da (1859-60) bilfiil Anadolu kazaskeri olduktan sonra Rumeli kazaskerliğine, bunun ardından Mehmed Sâdeddin Efendi'nin yerine 11 Cemâziyelâhîr 1280'de (23 Kasım 1863) şeyhülislâmlığa getirildi (a.g.e., X, 103,105). Aynı yıl Birinci Murassa' Osmânî nişanı ile taltif edildi. İki yıl sekiz ay on altı gün bu makamda kaldıktan sonra 27 Rebülevvel 1283'te (9 Ağustos 1866) görevden alındı. Bu konuyla ilgili hatt-ı hümayunda herhangi bir sebep belirtilmemektedir (a.g.e., XI, 15). İlimiye

geleneğine göre, bir iki istisna dışında XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar mâzül şeyhülislâmlara başka görev verilmemişken 1285'te (1868) Hüsâmeddin Efendi'ye Meclis-i Âli üyeliği verilerek bu gelenek değiştirilmiş oldu. 1288'de (1871) vefat eden Hüsâmeddin Efendi Üsküdar'da aile mezarlığına defnedildi.

Mütevazı bir kişiliği olan Hüsâmeddin Efendi'nin tarih bilgisine sahip olduğu, gayretli kimseleri teşvik ettiği, nitekim Rumeli kazaskerliği yaparken Ahmed Cevdet Efendi'yi (Paşa) himaye ettiği bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cevdet, *Tezâkir*, IV, 63; Lutfî, *Târih*, IX, 37, 47, 125, 128, 162; X, 103, 105, 113; XI, 15; XII, 7; XIII, 11, 27, 58; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 594-595; Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII, 140; Dânişmend, *Kronoloji*?, V, 154.

MEHMET İPŞİRLİ

HÜSÂMEDDİN el-HÂCİRİ

(bk. HÂCİRİ).

HÜSÂMEDDİN HÜSEYİN ŞAH

(ö. 965/1557'den sonra)

Şeyh Hamdullah mektebinin önde gelen hattatlarından.

Hüsâmeddin Halife olarak da tanınır. Aslen Amasyalıdır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde kayıtlı (Emanet Hazinesi, nr. 355) en'âm-ı şerif ketebesinde babasının adı Abdullah olarak geçmektedir. Hüseyin Şah, Sabancı koleksiyonunda mevcut kendi yazdığı bir dua mecmuasının ketebesinde Şeyh Hamdullah'ın kölelerinden olduğunu belirtmiştir. Ancak Hüseyin Hüsâmeddin, Koca Mustafa Paşa'nın vakfiye defterindeki bir kayda dayanarak babasının Kemalpaşazâde Halil Bey'in oğlu olduğunu ileri sürmektedir (*Amasya Târîhi*, IX, 23).

Hüsâmeddin Hüseyin aklâm-ı sitteyi Amasya'da Şeyh Hamdullah'tan öğrenerek icâzet aldı. Hocasına olan bağlılığı ve kabiliyeti sayesinde onun yakınlığına kazanarak gözde talebeleri arasına girdi. Hocasının oğlu Mustafa ile beraber büyüdü ve bu sebeple hocasından daha çok istifade etme imkânı buldu. Aklâm-ı sittede zamanının güçlü bir hattatı idi. Mevcut örneklerden nesihtattını hocası kadar güzel yazdığı anlaşılmaktadır.

II. Bayezid'in tahta geçmesinden (1481) sonra Şeyh Hamdullah'la beraber İstanbul'a giden Hüsâmeddin Şah 898'de (1492-